

Filip Šek, B. Sc.
Leo Komadina, B. Sc.
Marin Vrzić, B. Sc.
Pomorski fakultet u Rijeci
Studentska 2, 51000 Rijeka, Hrvatska

Utjecaj globalnog gospodarstva na pomorski promet

Sažetak

U ovom radu govori se o procesu globalizacije, samom značenju pojma kao i utjecajima globalizacije na svjetsko gospodarstvo, politiku i svjetsku zajednicu općenito, razvoj humaniteta, pomorski promet i ukupno pomorsko gospodarstvo. Istaknuto je da globalizacija ima negativne i pozitivne aspekte, ali da svakako donosi značajne promjene. Kako je pomorski sustav u funkciji prometnog sustava, koji je opet dio jednog većeg sustava – gospodarskog sustava, objašnjeni su utjecaji procesa globalizacije i liberalizacije svjetskog tržišta na pomorski promet i ostale elemente koji su u posrednoj ili neposrednoj vezi s pomorskim prometom. Na kraju je spomenut problem svjetske financijske krize i navedeni su mogući modeli koji bi mogli ublažiti posljedice svjetske financijske krize.

Ključne riječi: globalizacija, globalno gospodarstvo, pomorski promet, pomorsko gospodarstvo, financijska kriza

1. Uvod

Svijet novog tisućljeća obilježio je proces koji je otpočeo u vremenskom razdoblju neposredno iza Drugoga svjetskog rata. Europske zemlje, neke tada u potpunosti razorene, ali novčano potpomognute od SAD–a, započinju proces međusobnog povezivanja. Jedan od ciljeva tog povezivanja bio je izbjeći daljnja međusobna neprijateljstva i stvoriti Europu u kojoj će sve zemlje međusobno surađivati i pomagati se. Takva politika u Europi bila je nakon toga pokretač sličnih procesa i drugdje u svijetu. To je, na kraju, dovelo do stvaranja globalnog svijeta kojem danas možemo svjedočiti.

Osim globalizacije, svakodnevno stanje današnjega svijeta karakteriziraju i procesi liberalizacije i tehnološkog razvoja koji su usko vezani s procesom globalizacije. Takav jedan novi trend koji je zaživio, a svoj vrhunac počeo doživljavati padom Berlinskog zida 1989. godine i raspadom socijalističkih država na europskim prostorima, doveo je do stvaranja trgovačkih blokova, globalnih tvrtki i globalne ekonomije. Svijet je na taj način poprimio jedan novi oblik jedinstvenog sustava, a svjetsko tržište postalo je

dostupno svima. Ekonomska globalizacija ponudila je zemljama širom svijeta mnoge mogućnosti. Upravo zahvaljujući tim mogućnostima mnoge su zemlje napredovale od svjetske periferije do vrlo razvijenih jezgara te mogu poslužiti kao dobar primjer drugim zemljama koje tek kreću u osvajanje tržišta.

Iako se fenomen globalizacije često poistovjećuje s globalnim gospodarstvom, analiza procesa povezivanja svjetskog gospodarstva pokazuje da to, ipak, nije jedinstveni fenomen, iako postoje neka zajednička obilježja. Pođe li se od definicije, globalizacija je proces povezivanja industrijskih i financijskih aktivnosti na svjetskom tržištu, a na osnovi znanstveno – tehnološke i informacijsko – komunikacijske revolucije. Globalno gospodarstvo proces je takvog povezivanja, kooperiranja, integriranja i ujedinjavanja gospodarskih subjekata i nacionalnih ekonomija kojima svjetsko gospodarstvo gubi svoja tradicionalna regionalna, državna, antagonistička i suparnička obilježja toliko da postaje jedinstvenom gospodarskom cjelinom.¹ Ako se te dvije definicije sustavno povežu, može se zaključiti da je globalno gospodarstvo postojalo već i prije, dakle, još od vremena imperijalizma, a znanstveno – tehnološka i informacijsko – komunikacijska revolucija uvela je globalno gospodarstvo u proces globalizacije. Globalno je gospodarstvo osnova, a globalizacija je nadgradnja, jer je šira od gospodarskih odnosa i ima mnogo elemenata politike, kulture, socijalnih odnosa, prema tomu, predstavlja cijeli skup, tj. kompletnost, međunarodnih odnosa na višoj fazi tehnološkog razvitka zasnovanoga na fleksibilnom načinu proizvodnje.

Dugo se držalo da su pomorstvo, a time i lučki sustavi i luke, tradicionalni sektor gospodarstva, nefleksibilni u implementaciji suvremenih trendova. Međutim, ukoliko se krene od konstatacije da je izučavanje procesa globalizacije holističko, tj. da je nemoguće razmatrati elemente unutar sustava neovisno od ostalih elemenata u sustavu, može se induktivno zaključiti da su snažne promjene uzrokovane liberalizacijom i globalizacijom promijenile cjelokupni svjetski poslovni sustav, a time i pomorski gospodarski sustav koji poprima značajke visokoindustrijalizirane i tehničko – tehnološki napredne gospodarske grane, s ciljem postizanja optimalnih logističkih i ekonomskih efekata.

2. Pojam i nastanak globalizacije

Pojam *globalizacije* izveden je od riječi „global“ što znači ukupnost, a *globalizam* je način gledanja na zbivanja u globalu. **Globalizacija** bi tako podrazumijevala socijalni proces koji teži sveobuhvatnosti i jedinstvenosti svijeta. Kad se govori o globalizmu, tu je još i proširena teorija koja globalizam tumači argumentima suvremene mikroelektronske revolucije.

Zahvaljujući globalizaciji odnosi među ljudima i zemljama postaju sve intenzivniji, a ljudi počinju globalno razmišljati i svijet u cjelini drugačije shvaćati. Globalizacija

¹ „Ekonomski leksikon“, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 1995.

ima i određene zahtjeve – stalno ulaganje u znanje, tehnologije, istraživanje i razvoj. Tko jednom počne zaostajati u procesu globalizacije ili se na vrijeme ne uključi u suvremene procese, bitno zaostaje. Današnji se svijet više „otvara“ i „smanjuje“ i zbog toga je stvorena već dobro poznata uzrečica o svijetu kao „globalnom selu“. ²

Globalizacija se kao ideja odnosi na „smanjivanje“ svijeta, ali i na jačanje svijesti o svijetu kao cjelini. Za globalizaciju se može reći da je jedna od posljedica razvoja znanosti, suvremene tehnologije, tržišne ekonomije, demokracije. Globalizacija je omogućila i slobodno kretanje kapitala, roba, informacija i ljudi kroz širenje i ukidanje granica.

Ekološka, kulturološka i društvena strana globalizacije često se zanemaruju u odnosu na njezinu političku, a osobito ekonomsku dimenziju, što je veliki nedostatak jer dolaze vremena kada je nužno apsolutno sve prilagoditi načelu održivog razvoja. Treba, primjerice, spomenuti antiglobaliste, borce za ljudska prava, prava životinja (*Greenpeace* i dr.) i sl.

Teoriju globalizacije osmislio je osamdesetih i devedesetih godina 20. stoljeća Ronald Robertson. Na temelju te teorije mogao je opisati sve pojave koje imaju nadnacionalno i svjetsko značenje. Osim Robertsona, brojni autori govore o globalizaciji i pridaju joj različita značenja. Tako Ulrich Beck piše o čak osam tipova *globaliteta* od kojih su najvažnija prva četiri.³

Tipovi globaliteta:

1. gospodarski tip,
2. tehnološki tip,
3. univerzalne vrijednosti,
4. globalna kulturna industrija,
5. policentrična svjetska politika,
6. svjetsko osiromašenje,
7. globalno razaranje u uništavanje čovjekova okoliša,
8. transkulturalni konflikt.

Svršetak Drugoga svjetskog rata i ključna uloga SAD-a u savezničkoj pobjedi doveli su do revolucionarne prekretnice u MGO.⁴

² Lončar, J.: Globalizacija, Geoadrija, Zadar, 2005.

³ Ibidem

⁴ MGO, razlikuje se, dakle, od ekonomike međunarodne razmjene, jer taj pojam obuhvaća robni promet, promet usluga i sav međunarodni promet kapitala, za što se sve može upotrijebiti pojam vanjskotrgovinska razmjena. Pojam MGO već je bliže pojmu „Međunarodna ekonomija“ (International Economics) za koji neki autori (Frieden, Lake) tvrde da „naglašava vanjska ograničenja nacionalnim gospodarstvima u svjetlu globalnih socioekonomskih procesa“. Prema tomu tumačenju međunarodni razvitak u tehnologiji, telekomunikacijama, u financijama i proizvodnji bitno određuje okvire djelovanja nacionalnih gospodarstava i njihovih nacionalnih država. To znači da je ovdje naglasak na gospodarskim, a ne na političkim okvirima ili ograničenjima. Kada se, pak, govori o političkim ograničenjima, tada se dolazi do pojma „Međunarodna politička ekonomija“ (International Political Economy). Politička ekonomija kao pojam ili kao smjer u ekonomskoj

Svoju rastuću ulogu, koja je počela već u osvit rata, SAD su odlučile institucionalizirati kroz prvi međunarodni dogovor o usklađenom funkcioniranju globalnog gospodarstva, koji je i postignut na međunarodnoj gospodarskoj konferenciji, održanoj godine 1944. u Bretton Woodsu, u državi New Hampshire. Od tada se može reći da je globalno gospodarstvo usklađeno i kontrolirano djeluje, iako, naravno ne može izbjeći povremene krize (primjerice, monetarna kriza bankarskog sustava i svjetska gospodarska recesija u današnjim vremenima). Postoje, međutim, kontrolni mehanizmi za njihovo rješavanje ili barem za ublažavanje.⁵

Kada se govori o nastanku globalizacije, svakako se mora spomenuti **GATT** (General Agreement on Tariffs and Trade) i značenje što ga je imalo smanjenje trgovačkih carina među zemljama. Ono je, uz ostalo, pridonijelo njihovu jačem međusobnom trgovinskom povezivanju. GATT je osnovan 1947. i temeljio se na klauzuli o najvećim pogodnostima. Iz nje proizlaze tri temeljna načela: načelo reciprociteta, načelo liberalizacije i načelo nediskriminacije.

Načelo reciprociteta odnosi se na to da trgovačke olakšice državama koje su potpisnice GATT-a priznaju jedna drugoj, moraju biti jednake za obje strane. Kasnije je to načelo ublaženo u korist zemalja u razvoju. Načelo liberalizacije podrazumijeva postupno smanjivanje carina i drugih ograničenja, a načelo carinske nediskriminacije da se dvostruke carinske olakšice između dviju potpisnica moraju primijeniti na sve članice GATT-a. Carinske stope, također, ne smiju se jednostrano povećati.

U godini osnivanja GATT-a pristupile su 23 zemlje, a kasnije se taj broj neprestano povećavao. GATT je 8. prosinca 1954. preimenovan u **WTO** (World Trade Organization) na kraju urugvajskog kruga pregovora i ministarske konferencije u Marakeshu. WTO je počeo djelovati 1995., a financira se doprinosima potpisnica prema njihovu udjelu u trgovini među članicama. U članstvu su 134 države.

Još jedan pojam, koji je uz globalizaciju sve više u upotrebi, jest i pojam *transnacionalizacija*. Rast i sve veće ekonomsko značenje transnacionalnih korporacija i transnacionalnih tokova roba, kapitala, informacija te znanja na svjetskom tržištu i globalnom ekonomskom prostoru, najbitnija je odlika transnacionalizacije. O njoj se govori sve više i sa stajališta nacionalne države koja se pojavom transnacionalizacije mora odreći dijela svoje suverenosti radi uključivanja u iznadnacionalne saveze kao što su NATO ili EU.

Kao što je rečeno, u procesima globalizacije do izražaja sve više dolazi snaga i moć **multinacionalnih korporacija**. Mnoge države u kojima takve korporacije posluju, a posebice one male i siromašne, zbog golemih financijskih sredstava koje multinaci-

znanosti ima različite definicije. Za neke je autore (Schumpeter, Frieden, Lake) riječ o analizi političkih uvjeta ili okvira političkih odluka, a to su praktično dvije strane iste medalje, jer su politika i gospodarstvo u neprestanoj uzajamnoj interakciji. Kada se ta interakcija provodi u međunarodnim uvjetima, tada govorimo o „politici međunarodnih gospodarskih odnosa“, što je najbliže pojmu ili definiciji MGO.

⁵ Stančić, M.: Globalno gospodarstvo i globalizacija, Ekonomski institut, Zagreb, 2000.

onalne korporacije posjeduju, nerijetko se vode u financijskom pogledu kao njihove podružnice. Bruto nacionalni proizvod tih zemalja ne može se ni približno mjeriti s profitom koji ostvaruju te korporacije.

Multinacionalne korporacije, međutim, utječu i šire svoju moć na sve države. Nijedna ne može izbjeći „globalno traženje“. Investicijske odluke korporacija donose se na globalnoj razini, prenoseći kapital ili resurse iz jedne zemlje u drugu, utječući na (ne)zaposlenost ljudi i stupanj ekonomske aktivnosti u pojedinim državama.

Globalizacija je proces koji je otpočeo i koji se više ne može zaustaviti. Prije svega, tu je sve veća interakcija među sudionicima međunarodne trgovine, globalno umrežavanje financijskih tržišta i već spomenuta rastuća moć multinacionalnih korporacija. Očevici smo i stalnog informacijskog i komunikacijskog razvoja, razvoja globalne kulture i policentričnosti svjetske politike.

Danas se globalizacija doživljava kao svijet bez granica. Sve što se stvara počinje se odražavati globalno. Tako danas postoje globalni proizvodi, moda, potrošači, pa i građani. Globalizacija se, dakle, može čak shvatiti kao jedna etapa razvoja civilizacije.⁶

3. Aspekti globalizacije

Brojni su i raznovrsni aspekti globalizacije, a odražavaju se na svim poljima života i djelovanja suvremenog čovjeka.

Izučavanjem predmetne problematike, definirana su dva osnovna (temeljna) aspekta globalizacije, i to:

- ekonomski aspekt i
- političko – pravni aspekt.

Ekonomski aspekt je jedan od najvažnijih aspekata globalizacije. Navedenu konstataciju moguće je potkrijepiti činjenicom da globalne tvrtke koje egzistiraju na svjetskom tržištu, utječu na tijek svjetskih gospodarskih procesa i mnoge od njih, zbog ostvarivanja što veće dobiti, kao primarne svrhe svake gospodarske djelatnosti, integriraju planet.

Multinacionalne tvrtke uključuju u svoje poslovanje milijune ljudi širom svijeta koji su međusobno povezani usprkos velikim udaljenostima. One nadziru planetarne resurse, kapital i tehnologiju. Na taj se način širi gospodarstvo bez granica i posluje se kao da nema gospodarskih i političkih barijera. (Sl. 1.).⁷

Potonji, ali ne manje važan je političko – pravni aspekt globalizacije. Političko – pravni aspekt odnosi se na narušenu državnu suverenost⁸ nastalu uključivanjem u

⁶ Lončar, J., Globalizacija, Geoadrija, Zadar, 2005.

⁷ Ibidem

⁸ Tipičan primjer narušene državne suverenosti u obliku političkog odlučivanja preko instituta izvršne i zakonodavne vlasti može se ilustrirati na primjeru Republike Hrvatske. Dakle, kako bi se Republika Hrvatska mogla uključiti u procese globalizacije i liberalizacije u smislu integracije

međunarodne ugovore, zajednice i organizacije. Stvara se sustav globalnog upravljanja koje ograničava dosadašnju moć države pri čemu nastaje temelj za stvaranje nove, nadnacionalne države. Slabljenje državne vlasti posebno se uočava u području financija.

Globalna politika postaje multikulturalna i multicivilizacijska. „Smanjivanjem“ svijeta porasla je svijest o povezanosti i međuovisnosti njegovih različitih dijelova. Dolazi do napuštanja starih i do prihvaćanja novih, širih identiteta. Tako, još razmjerno novi, europski identitet danas sve više prestaje biti nešto neshvatljivo za francuskog ili španjolskog ribara, kao što je u 19. stoljeću njemački identitet prestao biti apstrakcija za bavarskog seljaka.⁹

4. Globalna trijada

Kao što je već navedeno u ovom ogledu, proces globalizacije započeo je neposredno nakon Drugoga svjetskog rata, tj. drugom polovicom 20. stoljeća, kada su se europske zemlje počele sve intenzivnije okretati jedne drugima. Kulminacija međunarodne suradnje u Europi došla je do izražaja osnivanjem Europskog udruženja za ugljen i čelik, koja se kasnijim proširenjem preimenovala u Europsku ekonomsku zajednicu (EEZ), nakon toga uz konstantna proširenja u Europsku zajednicu da bi, naposljetku, nakon pada Berlinskog zida i sloma socijalističkog samoupravljanja i planskog gospodarstva nakon konačnog velikog proširenja preimenovala se u Europsku uniju.

Inspirirani događajima u Europi i vođeni entuzijazmom, uslijed njezinog naglog ekonomskog procvata, drugi dijelovi svijeta dolaze, također, na ideju integracije.

Današnje gospodarstvo razvija se u tri pola, i to u :

- Zapadnoj Europi,
- SAD – u i
- Istočnoj Aziji.

Takav razvoj gospodarstva može se, stoga, nazvati i **trijadizacijom**. Postojanje tri pola jasno je vidljivo u međunarodnim odnosima, osobito u proizvodnji skupe komunikacijske i informatičke opreme koja se ponajprije ostvaruje na relaciji Sjeverna Amerika – Europa – Istočna Azija.¹⁰

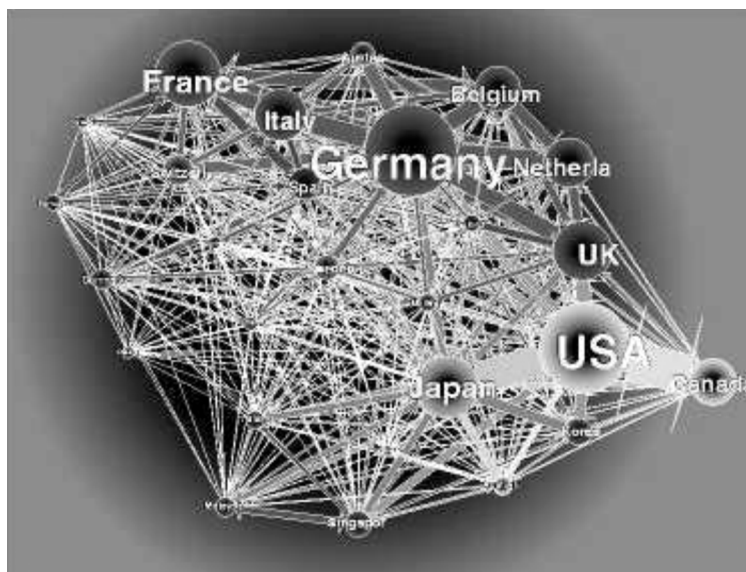
Oko ovog trokuta bogatstva i moći ostali je dio svijeta umrežen na način da organizira vlastita gospodarstva s obzirom na određeni pol ili dominantnu regiju. Svaki od tri pola ima, prema tomu, svoje područje utjecaja ili podsustav. (Sl. 1.).

ujedinjene Europe (tj. kako bi mogla postati punopravnom članicom Europske Unije i NATO – a), dužna je udovoljiti brojnim kontroverznim zahtjevima međunarodne zajednice.

⁹ Lončar, J.: Globalizacija, Geoadrija, Zadar, 2005.

¹⁰ Ibidem

Slika 1. Umreženost trgovine triju polova

Izvor: www.t21ca/internat/tp.htm

5. Utjecaj globalnog gospodarstva na pomorski promet

Ukoliko se krene od sustavnog pristupa čije je dugogodišnje znanstveno – istraživačko izučavanje temeljeno na interdisciplinarnom i transdisciplinarnom pristupu, moguće je jasno uočiti međuzavisnost i interakcijsku spregu prometnog sustava i svjetskog gospodarstva.¹¹

Globalno gospodarstvo i prometni sustav te njihova međuzavisnost pokazuju dualnu prirodu. S jedne strane, prometni sustav je u funkciji broja stanovnika te preko svojih infrastrukturnih i suprastrukturnih objekata omogućuje premještanje putnika i tereta te na taj način, posredno, pridonosi zadovoljenju potreba globalnog gospodarstva. S druge strane, sama činjenica o razvijenosti i kvaliteti prometnog sustava pokazuje jasnu sliku o razvijenosti promatranog geografskog područja.

Potrebno je napomenuti da je izučavanje predmetne problematike holističko, tj. da je nemoguće pojedine elemente unutar sustava promatrati odvojeno i nezavisno od ostalih elemenata u sustavu. Prometni sustav može se slikovito prikazati preko

¹¹ Prometni sustav je prema općoj teoriji sustava u funkciji gospodarskog sustava, i to kao spona koja bi se mogla filozofski okarakterizirati kao jedan „pravac“, koji se nalazi između nade i blagostanja.

njegove horizontalne i vertikalne strukture međusobno povezanih elemenata koji su u neprestanoj interakcijskoj sprezi.

Elemente horizontalne strukture čine **grane prometa**:

- Pomorski promet,
- Cestovni promet,
- Željeznički promet,
- Zračni promet,
- Riječno – kanalski promet,
- Cjevovodni promet i
- Poštansko – telekomunikacijski promet.

Kao što je već navedeno, osim horizontalne strukture, prometni sustav obilježava i vertikalna struktura koja se sastoji od sljedećih **razina**:

- Pravna,
- Ekološka,
- Ekonomska,
- Organizacijska,
- Tehnološka i
- Tehnička.

Prema općoj teoriji sustava svaki se podsustav može posebno razmatrati kao jedan novi sustav pa tako i podsustav pomorskog prometa. Pomorski promet, izravno pogođen procesima globalizacije i liberalizacije svjetskog tržišta, doživio je brojne promjene. Svakodnevno svjedočimo da radno mjesto pomoraca, doslovno, putuje planetom, nove forme vlasničkih struktura čine da vlasnici brodova sve češće dolaze iz zemlje iz koje nisu ni brod ni pomorci, a radno zakonodavstvo koje se primjenjuje na pomorce često nema veze sa zemljom njihova državljanstva. Osim toga, brodovi sve više viju zastave država u kojima je efektivna kontrola nad brodovima manja, a i posade su brodova sve više multinacionalne. Kako se proces globalizacije i globalnog gospodarstva odrazio na pomorski promet, najbolje opisuju pomorske međunarodne organizacije i konvencije (IMO, SOLAS, MARPOL, STCW i dr.).

6. Morsko brodarstvo

Utjecaj globalnog gospodarstva odrazio se na morsko brodarstvo, tj. na poslovanje brodarskih kompanija, koje se javljaju u funkciji sve većih potreba međunarodne razmjene vanjskotrgovinskog poslovanja. Na liberalnom svjetskom tržištu, iz dana u dan, pojavljuje se sve veći broj raznovrsnih roba te dolazi i do sve većih potreba za njihovom razmjenom. Morsko brodarstvo (brodarske kompanije) moralo se prilagoditi novim trendovima zahvaćenim procesom globalizacije. Taj proces iz dana u dan kulminira, stoga su potrebne neprestane promjene kao i učinkovito upravljanje novonastalim promjenama.

Brodarske kompanije na globalno gospodarstvo odgovaraju, u prvom redu, sve većim brodovima za prijevoz unitiziranog tereta. U uvjetima globaliziranog svjetskog tržišta kao najveći stupanj unitizacije (okrupnjivanja) pokazala se upotreba kontejnera koju, u načelu, karakterizira vertikalna manipulacija. Unatoč sve većoj razvijenosti vertikalne prekrcajne mehanizacije za prekrcaj kontejnera, dolazi do procesa vertikalne i horizontalne integracije kako bi se vrijeme, a samim time i troškovi prekrcaja sveli na najmanju moguću mjeru.¹² Tipičan primjer vertikalne i horizontalne integracije je LUF sustav (Lift Unit Frame), sustav koji okrupnjuje veći broj kontejnera koji se, kao nova unitizirajuća jedinica, pojavljuju kao novi oblik podložan horizontalnom manipulacijom u procesu prekrcaja.

7. Luke

Dugo se držalo da su pomorstvo, a samim tim i luke, tradicionalni sektor gospodarstva, nefleksibilni u implementaciji novih trendova. Međutim, snažne promjene koje sue uzrokovali globalno gospodarstvo i liberalizacija svjetskog tržišta, bitno mijenja cijeli pomorski gospodarski sustav koji poprima značajke visokoindustrijalizirane i tehničko – tehnološki napredne gospodarske grane s ciljem postizanja optimalnih logističkih i ekonomskih efekata.

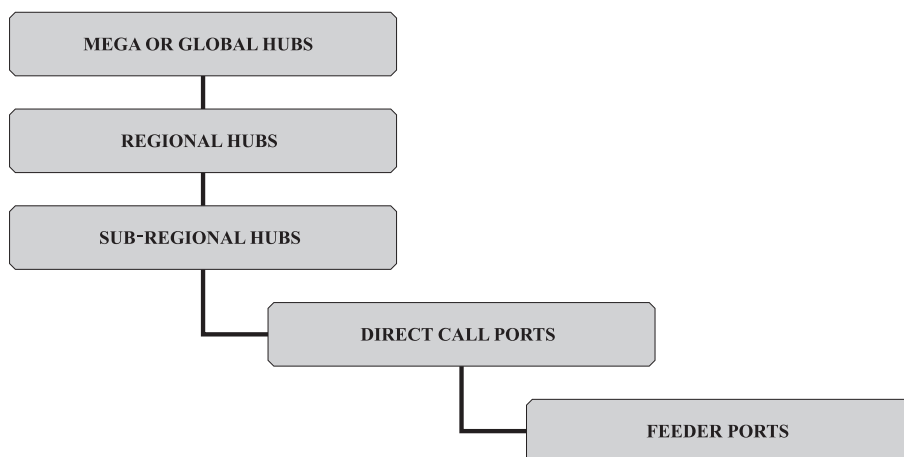
Najveće promjene, izazvane procesom globalizacije, dogodile su se u tehnologiji prekrcaja tereta u lukama, i to okrupnjenog tereta u kontejnerima. Pojava sve većih brodova za prijevoz kontejnera dovodi do nužnih promjena u vodećim svjetskim lukama, kako njihovih tehničko – tehnoloških, tako i organizacijsko – ekonomskih značajki.

Iz dana u dan dolazi do sve veće koncentracije različitih ekonomskih funkcija u lukama, težnje za većom dodanom vrijednošću, koncentracijom prometa na manji broj HUB luka, uskom specijalizacijom, potrebama za razvojem i implementacijom novih tehnologija, novih relacija u menadžmentu, te novih organizacijskih koncepata.¹³

¹² Komadina, P., Čišić, D., Hlača, B.: Globalizacija u industriji pomorskog prijevoza, „Naše more“, Rijeka, 2006.

¹³ Čišić, D. i Perić, A.: Primjena modela javno privatnog partnerstva na razvoj luka, Pomorstvo, Rijeka, 2005.

Shema 1. Hijerarhija lučkih struktura

Izvor: Kreacija studenata prema Komadina, P., Čišić, D., Hlača, B.: *Globalizacija u industriji pomorskog prijevoza*, „Naše more“, Rijeka, 2006.

Kako bi se minimalizirali troškovi kontejnerskih linija, dolazi do potrebe specijalizacije manjeg broja svjetskih luka za prijevoz kontejnera i uvođenja regionalnih hub luka, kao i mreža feeder servisa koji će povezivati manje luke.¹⁴

8. Financijska kriza globalnog gospodarstva i njezin utjecaj na pomorski promet

Neovisno o svim prednostima i ograničenjima, proces globalizacije, generiran ekonomskim zakonitostima, nezadrživo se nastavlja i u 21. stoljeću, razumljivo, paralelno s političkim i duhovnim implikacijama koje ga prate, odnosno i svim onim korekcijama koje će time stvoreno materijalno i moralno okruženje tražiti. Financijske krize do kojih je došlo u posljednje vrijeme stanovita su upozorenja u tom pogledu. One upozoravaju kako je nužna određena kontrola svjetskih gospodarskih procesa, a u tomu, posebice, kontrola financijskih tokova. Naravno, ostaje pitanje njezina dometa budući da se njezini procesi moraju nastaviti, ali lišeni bolesnih obilježja.

Svjetska financijska kriza kojoj smo od nedavno svjedoci, koju prate svi mediji, odrazila se i na pomorski promet. Mnoga broderska poduzeća ostala su bez kredita, kao i poduzetnici u ostalim prometnim granama. Prema makroekonomskoj teoriji multiplikacijskog faktora jasno je da će se svjetska financijska kriza koja je velikim djelom

¹⁴ Ibidem

zahvatila pomorski promet, odraziti i na sve subjekte koji su posredno ili neposredno dio pomorskog gospodarstva.

Kako bi se, uz što manje gubitaka, izašlo iz financijske krize, potrebno je na jedan drugačiji način pristupiti problemu koji je zahvatio svjetsko gospodarstvo. Za izlaz iz krize, s jedne strane, trebalo bi težiti maksimalnom smanjenju troškova poslovanja u cijelom logističkom lancu uz adekvatnu uporabu informacijskih tehnologija (uporaba optimalnih sofisticiranih softvera), dok bi, s druge strane, trebalo težiti jednom novom pristupu u upravljanu (menadžmentu) posebice u onom djelu koji se tiče vlasničkih i ostalih stvarno pravnih odnosa.

Za novi način upravljanja koji se tiče vlasničkih i ostalih stvarno pravnih odnosa u poslovanju na svjetskom tržištu mogao bi poslužiti sljedeći ilustrirajući primjer. Kada određeni subjekt dolazi potraživati određenu sumu novca u banku, tada on ne traži iste one novčanice koje je jednom u banci pohranio. Dakle, njemu je bitno dobiti određenu sumu novca, a nije mu bitno dobiti upravo onu novčanicu koju je jednom u banci pohranio. Analogno tome, novi pristup u upravljanju u pomorskom prometu, a i cijelom logističkom pothvatu trebao bi biti usmjeren ka tomu da se na optimalan način izvrši određeni prijevoz tereta kao i sve popratne radnje koje prate prijevoz u logističkom lancu. Dakle, kao i u slikovitom primjeru s „novčanicama“ prilikom podizanja novaca u banci, naglasak bi trebao biti na nabavci prijevoznih sredstava (vagona, kamiona, itd.), kao i unitizirajućih jedinica (kontejnera, paleta, itd.) i ostalih elemenata koji prate prijevoz tereta u čitavom logističkom lancu, a ne na stereotipnom opsjednutošću vlasništvom nad određenim predmetima rada i sredstvima za rad u svrhu određenog prestiža i demonstracije moći.

Zaključak

Globalizacija je proces ujedinjavanja svijeta u jednu cjelinu ili jedan sustav, što je moguće zahvaljujući sveukupnom stalnom informacijskom i komunikacijskom tehnološkom napretku. Svijet postaje međusobno integriran i sve što se događa lokalno, može se odraziti i globalno.

Mnogi su dočekali globalizaciju kao spasonosno rješenje za svoje probleme, no mnogima ona i ne mora biti (i neće biti) u interesu. Danas se ne skriva zabrinutost zbog negativnih posljedice globalizacije i globalnog gospodarstva, ali postoje i **pozitivne strane** ovog procesa, a to su:

- Razvoj znanosti,
- Razvoj zdravstvene zaštite,
- Veća proizvodnja hrane i
- Veća povezanost među ljudima.

Tu su i svijest o vlastitim i tuđim problemima, kao i pružanje pomoći i solidari-ziranje s onima manje sretnima.

Kada se govori o globalnom gospodarstvu, pritom se obično misli na stjecanje što većeg profita kroz poslovanje multinacionalnih korporacija te ostalih globalnih gospodarskih subjekata. Međutim, taj proces prati potpuna nedijalektička svijest koja je nesposobna društveni odnos problematizirati određujući mu smisao i domet njegova humaniteta. Kako bi se odredio valjani smisao i domet humaniteta procesa globalizacije i liberalizacije svjetskog tržišta, trebalo bi veću pozornost obratiti sintagmama kao što su: mir i pravda, moralna posrtanja, promjena poimanja vrijednosti, obitelj, narod, odgovornost za opće dobro, ravnomjernost blagostanja, ozdravljenje okoliša, dostojanstvo ljudskog bića, itd.

Kako je prometni sustav u funkciji svjetskog gospodarskog sustava, jasno je da se proces globalizacije i globalnog gospodarstva u velikoj mjeri odrazio i na pomorski promet. Imajući na umu holistički pristup predmetne problematike, utjecaj globalnog gospodarstva ima utjecaj na sve podsustave i elemente unutar pomorskog sustava. Promjene izazvane procesom globalizacije i liberalizacije svjetskog tržišta vidljive su u svim podsustavima i elementima koji su u posrednoj i neposrednoj vezi s pomorskim gospodarskim sustavom.

U morskom brodarstvu dolazi do sve većeg broja kontejnerskih brodova, kao i potreba za što bržim prekrcajem unitiziranog tereta primjenom vertikalne i horizontalne manipulacije. Također, dolazi do znatnih promjena u lukama, kao i koncentracija kontejnerskog prometa na sve manji broj svjetskih luka što je uzrokovalo potrebu regionalnih hub luka kao i mrežu feeder servisa i sve to u funkciji minimalizacije troškova u logističkom lancu.

Trenutno smo svjedoci svjetske financijske krize koja će uvelike ostaviti tragove i na pomorski promet, koji je nezaobilazna karika u globalnom povezivanju. Kako bi posljedice svjetske financijske krize ostavile što manje tragova na gospodarski, a samim time i na pomorski sustav, nužno je krenuti od novog načina razmišljanja i upravljanja koji su opisani u posljednjem poglavlju ovog rada. Što nose globalizacija, globalne tvrtke, ekonomija te razvoj pomorskog prometa u novonastalim uvjetima svjetske financijske krize općenito u budućnosti, ostaje neizvjesno.

Literatura

1. Čišić, D. i Perić, A.: Primjena modela javno privatnog partnerstva na razvoj luka, Pomorstvo, Rijeka, 2005.
2. Komadina, P., Čišić, D. i Hlača, B.: Globalizacija u industriji pomorskog prijevoza, „Naše more“, Rijeka, 2006.
3. Lončar, J.: Globalizacija. Pojam, nastanak i trendovi razvoja, Geografski odsjek, PMF Zagreb, 2005.
4. Staničić, M.: Globalno gospodarstvo i globalizacija, Institut za međunarodne odnose, Zagreb, 2000.
5. Milardović, A.: Globalizacija, Pan Liber, Osijek-Zagreb-Split, 1999.
6. Seleši, M.: Transnacionalne kompanije kao nositelji globalizacije, Geografski horizont, 1997.
7. Udovičić, B.: Neodrživost održivog razvoja, Kigen, Zagreb, 2004.
8. Njavro, Đ.: Gospodarstvo, socijalna politika i globalizacija, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1999.
9. “Ekonomski leksikon”, Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”, Zagreb, 1995.
10. Danaher, Burbach: “Globalize This”, Common Courage Press, Monroe, 2000.
11. Bornschieer, Chase-Dunn: “The Future of Global Conflict”, Sage Publications, London, 1998.
12. Hrvatska i Europa (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi), Europski pokret Hrvatske, Zagreb, 1997.

Elektronički izvor informacija

1. www.staffs.ac.uk/.../environment
2. <http://trade.intro.cec.eu.int/>
3. www.t21ca/internat/tp.htm
4. www.resistir.info/africa/ingerenica_humanitaria

Filip Šek, Leo Komadina, Marin Vrzić

Effects of global economy on maritime traffic

Summary

This essay is about the development of globalization process, the meaning of the term itself as well as the impact of globalization on the world economy, politics and the world community in general, the development of humanity, the maritime traffic and the whole maritime economy. The negative and positive aspects of globalization have been emphasised as well as the fact that ultimately globalization results in important changes.

As the maritime system is in the function of the traffic system, which in its turn is a part of another larger system, i.e. the economic system, the effects of globalization and liberalization processes within the world market have been explained in relation to the maritime traffic and other elements which are either directly or indirectly related to the maritime traffic. Finally the problem of the global financial crisis has been briefly mentioned as well as possible relief measures (schemes) which could alleviate the consequences of the financial crisis in the world.

Key words: globalization, global economy, maritime traffic, maritime economy, financial crisis

Acknowledgement

This work has been funded by the Republic of Croatia Ministry of Science, Education and Sports with the Project 112-1121722-1719 and by the European Commission within the STARNETRegio - STARing, a transnational NETwork of regional research-driven marine clusters project of the Seventh Framework Programme (FP7). The work has been prepared under the mentorship of professor Dragan Čišić, Ph.D.

Zahvala

Ovaj je rad izrađen u okviru projekta Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske br. 112-1121722-1719 i projekta Europske Komisije - STARNETRegio - STARing a trans-national NETwork of regional research-driven marine clusters (FP7). Mentor ovog rada je prof. dr. sc. Dragan Čišić.